

Asutammeko niukkuuden vai runsauden maailmaa?

Suzman, James (2022). Työn historia – mihin käytämme aikamme. Suom. Ilkka Rekiaro. SKS. 339 sivua.

TALOUSTIETEEN PERUSTAJA Adam Smith odotti vuonna 1776 innokkaasti ”hyvin hienoja koneita”, jotka vapauttaisivat ihmiset raadannasta. Taloustieteilijä John Maynard Keynes ennusti vuonna 1930, että koneet vapauttavat meidät ainaisesta niukkuudesta, eikä tulevaisuudessa kenenkään tarvitse enää työskennellä enempää kuin 10–15 viikkotuntia.

Keynesin mainitsema niukkuus on klassisten taloustieteilijöiden karu ajatusrakennelma, jonka mukaan ihmisen tarpeet ja mielihalut ovat loputtomia. Niinpä kaikesta vallitsee ikuinen niukkuus elintason noususta huolimatta. Brittiläisen, Etelä-Afrikassa syntyneen antropologi James Suzmanin mukaan samanlaista loputonta oravanpyörää ei havaita metsästäjäkeräilykulttuureissa, joissa eletään monesti suhteellisen hyvin, ja työtuntien määrä on ”kehittyneisiin” talouksiin verrattuna vähäinen.

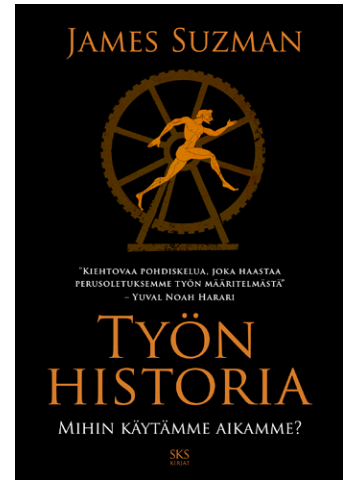
Työn historiassa Suzman tarkastelee suhdettamme työhön eri aikoina. Hän kertoo, miten Yhdysvaltain perustajiin kuuluva Benjamin Franklin (1706–90) havaitsi irokeesinaapureitaan. Nämä pitivät siirtolaisten elämäntapaa ”orjallisena ja alhaisena”. Kun Franklinilla ja muilla siirtolaisilla oli loputtomasti keinotekoisia tarpeita, alkuperäisväestöllä tarpeita oli vähän, ja ne kaikki oli helppo

tyydyttää hyvin vähällä työllä. Siirtolaisiin verrattuna irokeeseilla oli runsaasti vapaata aikaa, jota he Franklinin sanoin käyttivät väitelyihin, pohdiskeluun ja puhetaisonsa hiomiseen.

Jo ennen toista maailmansotaa autotehtailija Henry Ford siirtyi viisipäiväiseen työviikkoon ja murehtailija Will Kellogg 30 viikkotyötuntiin. Kannattavuus parani, ja työtapaturnat vähenivät. Työajan lyhennysten tielle ei kuitenkaan laajemmin lähdetty, vaan nykyisin ne, joilla työtä on, nääntyvät taakkansa alle. Paitsi työaika, myös työn tulokset jakautuvat epätasaisesti. Rikkain prosentti omistaa 45 prosenttia ja rikkain kymmenesosa 85 prosenttia globaalista varallisuudesta. Tuloerot ovat revenneet 1980-luvun alusta uusliberalistisen politiikan ja ”huippuosaamisen” myytin myötä.

SUKIMISTA JA JUORUILUA

”Työn” Suzman määrittelee tarkoitukselliseksi energian käytöksi tiettyyn tehtävään, jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Fyysikon näkökulmasta kaikki eliöt tekevät työtä. Planeettamme biosfääri rakennettiin evoluution kuluessa. Jotta organismit voivat kuluttaa energiaa, niillä täytyy olla kyky hankkia ja tulkita hyödyllistä informaatiota ympäristöstä ja reagoida tähän

informaatioon. Suuri osa talteen otetusta energiasta kuluu aistien avulla informaation etsimiseen ja prosessointiin, jotta organisaatio voi löytää ja käyttää lisää energiaa. Kaikki eliöt ovat informaationsyöjiä, ihmiset plastisine aivoineen suorastaan ahmatteja.

Puhekielen kehittymisen tapana Suzman lainaa Robin Dunbarin Gossip and grooming - eli juoruilu ja sukiminen -hypoteesia. Kädellisillä toisten sukiminen on tavallista, ja hypoteesin mukaan puhekieli kehittyi eräänlaisen puhutun sukimisen muotona. Toisista kertominen, juoruilu, on siten ihmisille sosiaalisina olentoina tärkeää.

Tutkijat ovat kiinnittäneet suhteellisen vähän huomiota ihmislaajin informaation käsittelykykyyn ennen kirjoitustaidon syntyä. On tarvittu tarkkaa havainnointia, kuuntelua ja vuorovaikutusta. Suzman kuvaa vaikuttavasti tutkimansa eteläafrikkalaisen Ju/’hoansikansan jälkienlukutaitoa. Jalanjälkien lukeminen on maailman vanhimman kirjoituksen lukemista.

KAIKKI ELIÖT OVAT INFORMAATIONSYÖJIÄ, IHMISET SUORASTAAN AHMATTEJA.

TALouden, OPPIMISEN JA KOKEMUKSEN SOLMUKOHTIA

Työn historiassa kuvataan laajasti aineelliseen kehityksen, oppimisen ja kokemusten solmukohtia. Yksi solmukohta oli tulen keksiminen noin miljoona vuotta sitten, vaikka vanhempiakin merkkejä tulen käytöstä on havaittu. Kun edeltäjämme ulkoistivat tullelle osan energiavaatimuksistaan, otettiin ensiaskeleita siihen, että fyysisesti vahvimmat voivat hetkittäin jäädä alakynteen ilmaisykykyisimmille yksilöille. Toinen solmukohta oli siirtyminen maanviljelyyn eri puolilla noin 12 000 vuotta sitten sekä kolmantena kaupunkien vähittäinen muodostuminen noin 8 000 vuotta sitten. Kaupunkilaiset alkoivat sitoa sosiaalisen identiteettinsä aiempaa tiukemmin työhönsä. Vanhimmassa tunnetussa kaupungissa Mesopotamian Urukissa, jossa oli 5 000 vuotta sitten jo 80 000 asukasta, eri ammattiryhmät asettuivat omille asuinalueilleen samaan tapaan kuin myöhemmin Lontoossa.

Neljäntenä talouden ja oppimisen solmukohtana Suzman mainitsee fossiilisten polttoaineiden hyödyntämisen ja siihen liittyvän nopean kaupungistumisen, joka alkoi Englannissa 1700-luvun alussa. Resurssien lisääntyessä ja niukkuusajattelun yleistyessä elämästä tuli aiempaa kiireisempää.

Tuotetun niukkuuden oloissa armoton kilpailu ja nollasummapeli on selitetty luonnolliseksi, vaikka todelliset ekosysteemit toimivat toisin, ja myös suurien organisaatioiden tavoite on usein samantyyppinen yhteistyö kuin termiittien pesässä. Toksisen ja aggressiivisen vaikutelman tuottamisesta huolimatta useimmat johtajat pyrkivät eri osapuolia tyydyttäviin yhteistyösuhteisiin. Kokemuksesta on opittu, että itsekkyyden ja välistävedot voivat tuottaa hyötyä lyhyellä aikavälillä, mutta hyödyt jäävät usein vähäisemmiksi kuin pitkän aikavälin sosiaaliset haitat.

MAANVILJELY SYNTIPUKKINA

Niukkuusajattelu pohjaa Suzmanin mukaan maanviljelyksen vakiintumiseen. Työn määrää lisäänyt siirtymä metsästäjä-keräilijäkulttuureista maanviljelykseen tapahtui varsin samalla tavoin eri puolilla maailmaa runsaat 10 000 vuotta sitten alkaneella 5 000 vuoden jaksolla. Ilmiön taustalla vaikuttanevat ilmastolliset, ympäristölliset, kulttuuriset demografiset ja evolutiiviset tekijät. Menneisyydestä ei saa selkoa ilman eri alojen, kuten humanististen ja luonnontieteiden, yhteistyötä. Kun tietyn alan tuntija yrittää lähestyä aihettaan monitieteisesti, vaarana on kuitenkin diletantismi, joka vie uskottavuutta merkittävätkin havainnoilta.

Suzman kulkee israelilaishistorioitsija Yuval Noah Hararin jalanjäljissä korostaessaan yksinomaan maanviljelyyn siirtymisen kielteisiä seurauksia. Ankarakin kritiikkiä (esim. Graeber & Wendgrow 2022) saanut Harari on ylistänyt Suzmanin kirjaa, mutta Suzman ei mainitse Hararia lainkaan, vaikka vaikutteet ovat ilmiselvät.

Nykyisen tehoviljelyn haitat tunnetaan, esimerkeistä käyvät lajikirjon köyhtyminen ja elinympäristöjen kaventuminen. Ihmiset ja tuotantoeläimet muodostavat kaikkien maan päällä elävien nisäkkäiden biomassasta 96 prosenttia. Arkeologien tukea ei kuitenkaan saa Hararin ja Suzmanin teesi siitä, että maanviljely olisi aina ja väijäämättä tuonut ravinnon yksipuolistumista, tautien lisääntymistä, hierarkiaa, työnjaon ja ylijäämän tuomaa varallisuuden eriarvoistumista, liikaväestöä ja työn määrän lisääntymistä.

Hararin tavoin Suzman esittää metsästäjä-keräilijäkulttuurien olot auvoisina ja kaikkialla samantapaisina, mutta paikoin hän sanoutuu irti moisista yleistyksistä. Kriitikoiden mukaan empiirinen aineisto ei tue mitään ”kulttuurivoluution lakia” ihmisyyhteisöjen kehityksestä, joten metsästäjä-keräilijäyhteisötkin ovat voineet olla kooltaan, työnjaoltaan ja tasarvoisuudeltaan hyvinkin moninaisia.

Takaisin niukkuuden teemaan. John Maynard Keynes oli myös hyvinvointivaltioajattelun taustalla. Hän ehdotti niukkuuden taloustieteen sijaan runsauden tiedettä. Tällaiselle tieteelle ja tiedolle olisikin tilausta. Puhumalla joko niukkuudesta tai runsaudesta tuotamme eri elämänalueilla aivan erilaisia maailmoja (ks. Riikonen

& Makkonen 2005). Laaja-alaisuutensa ja yleissivistävyytensä vuoksi Suzmanin teos liittyy runsauden traditioon.

JUSSI ONNISMAA
FT, dosentti, tietokirjailija,
työnohjaaja

LÄHTEET

Graeber, D. & Wengrow, D. (2022). *Alussa oli... Ihmiskunnan uusi historia*. Helsinki: Teos.
Riikonen, E. & Makkonen, M. (2005) Hyvinvointi ja runsauden kieli. Teoksessa R. P. Hämäläinen & E. Saarinen (toim.) *Systeemiäly 2005*. Helsinki University of Technology, 245–261. <https://sal.aalto.fi/publications/pdf-files/systeemiäly2005.pdf>

”Koulutuksen kilvoittelussa kaikki ei ole vain itsestä kiinni”

Aikuiskasvatuksen toimituskunnassa on tusina tutkimuksen ja tiedejulkaisemisen asiantuntijaa. Päätoimittaja, professori **Ulpukka Isopahkala-Bouret** haluaa edistää omalla työllään koulutuksen tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta.

Minkä asian haluat työlläsi muuttaa maailmassa?

”Tutkimuksellani haluan osoittaa, että koulutus- ja työmarkkinakilvoitteluun on sisäänrakennettuna myös epäreiluja rakenteellisia ja kulttuurisia käytäntöjä, jotka eivät ole vain itsestä kiinni. Erityisesti kriittiset teoriat korkeakoulututkimuksen painoarvosta työmarkkinoilla kiinnostavat minua.”

Mitä aikuiskasvatuksen tutkimus on opettanut sinulle ihmisistä oppijoina?

”Oppimista tapahtuu kaiken aikaa. Kuten kaikkea muutakin inhimillistä toimintaa, oppimistakin on syytä tarkastella kriittisesti aikaan ja paikkaan sidoksissa olevana sosi-

aalisena ja kulttuurisena käytäntönä.”

Mikä on ollut hienoin hetki tutkijanurallasi?

”Valintani kasvatustieteen professuuriin Turun yliopistoon vuonna 2021. Yliopistossani minulla on hyvät resurssit tehdä tutkimustani ja edistää sen kautta koulutuksen tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta, joka on erityisalani.”

Kuva: Turun yliopisto

Tutustu toimituskuntaan:

<https://tinyurl.com/ToimituskuntaTutuksi>